

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-02-27

Närvarande: F.d. justitieråden Eskil Nord och Stefan Lindskog samt justitierådet Magnus Medin

Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck

Enligt en lagrådsremiss den 10 februari 2026 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i äktenskapsbalken,
4. lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kansliråden Hedwig Kagmark och Lina Lundgren.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

1 kap. 8 a §

I första stycket anges när ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige. Den föreslagna ändringen gäller det andra stycket, som innehåller det s.k. ventilundantaget och nu har följande lydelse.

Första stycket gäller inte om båda parterna är över 18 år och det finns synnerliga skäl att erkänna äktenskapet.

Det remitterade förslaget lyder:

Trots första stycket har äktenskapet i ett enskilt fall rättsverkan om det finns synnerliga skäl för det och båda parterna är över 18 år.

Enligt förslaget förskjuts undantagsregelns rättsföljd från att äktenskapet erkänns till att äktenskapet utan att erkännas medför viss rättsverkan. Den föreslagna lydelsen innebär således rent lagtekniskt att en viss rättsverkan som annars hade förutsatt ett erkänt äktenskap kan åstadkommas utan att äktenskapet behöver erkännas.

Den föreslagna undantagsregeln är dock varken något alternativ till eller oförenlig med den nuvarande. Skälet till att den gällande möjligheten till ett erkännande av sådana äktenskap som avses i första stycket föreslås borttagen är enligt vad som framgår av avsnitt 7.3 i övervägandena att markera ett avståndstagande till de oacceptabla äktenskapsformer som anges i första stycket. Det har

också under föredragningen upplysts att något för alla myndigheter bindande domstolsavgörande avseende ett erkännande inte förekommit efter vad som är känt. I stället har myndigheterna, var och en beträffande den fråga som det ankommer på den enskilda myndigheten att avgöra, gjort sina bedömningar. Det kan då inträffa att skilda myndigheter beträffande samma äktenskap gör olika bedömningar av om undantagsregeln är tillämplig.

Ett absolut förbud mot att erkänna sådana utländska äktenskap som avses i första stycket innebär att de berörda parterna är förhindrade att bli erkända som gifta enligt det utländska äktenskapet. Det kan säkerligen i det enskilda fallet upplevas som både långtgående och kränkande för de berörda. I avsnitt 7.3 i övervägandena görs likväl bedömningen att Sveriges internationella åtaganden inte hindrar ett sådant förbud. Analysen är dock inte övertygande. Som exempel på att artikel 8 i Europakonventionen inte innebär någon generell skyldighet för en konventionsstat att erkänna utländska äktenskap som strider mot statens egen lagstiftning nämns att Europadomstolen har uttalat att artikeln inte kan tolkas så att den ålägger en skyldighet att erkänna ett äktenskap som ingåtts av en 14-åring (Z.H och R.H mot Schweiz, nr. 60119/12, den 8 december 2015). Men det säger inget om hur domstolen skulle se på det fallet att ett utländskt äktenskap mellan två då knappt 18-åriga parter många år senare mot deras vilja inte erkänns i Sverige. Lagrådet anser det uppenbart att ett absolut upprätthållande av förbudet i första stycket i ett sådant och vissa andra fall kan, beroende på omständigheterna, stå i strid mot främst artikel 8 i Europakonventionen.

Att förbudet i första stycket ska upprätthållas så långt som Europakonventionen och andra internationella åtaganden tillåter är ett politiskt ställningstagande som Lagrådet inte har några synpunkter på. Men ett förbud vars efterlevnad i det enskilda fallet

kan stå i strid mot Europakonventionen är mindre förenligt med 2 kap. 19 § regeringsformen, även om det skulle röra sig om sällsynta undantagsfall.

Mot den angivna bakgrunden förordar Lagrådet att det nuvarande ventilundantaget behålls men begränsas enligt följande (som blir ett nytt andra stycke).

Första stycket gäller inte om annat följer av Sveriges internationella åtaganden.

När det så gäller den föreslagna undantagsregeln har Lagrådet till att börja med vissa redaktionella synpunkter.

Den nuvarande regeln i andra stycket är ett undantag från första stycket. Det är därför naturligt att relatera till det stycket. Med den föreslagna bestämmelsen förhåller det sig annorlunda. Dess utgångspunkt är att det utländska äktenskapet inte bara är icke-erkänt utan också ska fortsätta att vara det. Bestämmelsen bör därför formuleras efter den utgångspunkten. Inte heller är orden ”i ett enskilt fall” särskilt träffande. De kan ge intryck av att ett utländskt äktenskap trots det första stycket ska erkännas i det enskilda fallet, vilket som nämnts inte är avsikten. Vad som avses är att ett äktenskap som inte är erkänt trots det kan få rättsverkan i ett visst hänseende.

Den föreslagna formuleringen rymmer vidare en viss oklarhet som inte reds ut i författningskommentaren, nämligen hur tillämpningen är tänkt. Man skulle kunna tänka sig att bestämmelsen ska tillämpas så, att när det gäller en rättsföljd av en viss rättsregel där äktenskap är ett rekvisit, så ska det icke erkända äktenskapet i just det fallet anses som erkänt om skälen för rättsföljden väger tillräckligt tungt (man kan också uttrycka det så, att tillämpningen ska ske som om äktenskapet var erkänt fastän det inte är det). Men undantagsbestämmelsen kan också förstås på det sättet, att den inte (eller inte bara) tar sikte på

tillämpningen av andra rättsregler utan helt enkelt ger tillämparen ett visst mandat att lägga det icke erkända äktenskapet till grund för viss rättsverkan (exempelvis skulle en domstol efter separation inte bara få besluta om att bodelning ska ske utan också kunna avgöra frågor om själva bodelningen efter vad omständigheterna föranleder). Vad som upplysts vid föredragningen ger närmast vid handen att någon särskild begränsning inte är tänkt i angivna hänseenden. Båda slagen av tillämpning bör således kunna komma i fråga.

Mot den angivna bakgrunden föreslår Lagrådet att regeln upptas i ett nytt tredje stycke som, om den bibehålls utan någon ändring i sak, skulle kunna formuleras enligt följande.

Ett äktenskap enligt första stycket får trots att det inte erkänns läggas till grund för viss rättsverkan, om det finns synnerliga skäl för det och båda parterna är över 18 år.

Lagrådet har dock även synpunkter på tillämpningsförutsättningarna för den remitterade regeln. Dessa har tagits över från det nuvarande andra stycket. Emellertid har det därvid enligt Lagrådets mening inte fästs tillräckligt avseende vid att föremålet för tillämpningsförutsättningarna skiljer sig åt mellan det nuvarande andra stycket och det remitterade. Enligt den nu gällande regeln gäller prövningen huruvida det utländska äktenskapet ska erkännas. Enligt den remitterade regeln gäller prövningen däremot endast om en viss begränsad rättsverkan bör godtas. Det är alltså en avgörande skillnad i fråga om prövningsföremål.

Kravet på synnerliga skäl enligt det nuvarande andra stycket förklaras av samma skäl som nu ligger till grund för förslaget om ett absolut erkännandeförbud; avståndstagandet till de icke godtagbara äktenskapsformerna ska vara distinkt och bestämt. Men som påpekas i vissa remissyttranden gör sig den synpunkten inte gällande när fråga är om en sådan begränsad rättsverkan som kan följa av den remitterade regeln. Argumentet i avsnitt 7.3 i

övervägandena om att en restriktiv tillämpning skulle bidra till att värna skyddet mot sålunda icke godtagbara äktenskapsformer framstår således som konstruerat. Lagrådet kan inte se någon risk för att sådana äktenskapsformer skulle bli vanligare eller få allvarigare samhällliga konsekvenser bara för att den enskildes befogade skyddsbehov med anledning av ett icke erkänt äktenskap beaktades. Inte heller framträder den rättspolitiska markeringen tydligare av att rättsordningen är restriktiv med att komma en sådan drabbad part till undsättning.

Vid ett tillämpningskrav så högt som synnerliga skäl får den enskildes skyddsbehov enligt Lagrådets mening helt enkelt inte tillräckligt beaktande. Ett så högt krav som synnerliga skäl framstår heller inte som förenligt med kravet på proportionalitet enligt Europakonventionen och unionsrätten. Vid en avvägning enligt proportionalitetsprincipen läggs, enligt den syn som redovisas i lagrådsremissen, i den ena vågskålen främst en rättspolitisk markering. Men markeringen har inte några verkningar i det enskilda fallet (äktenskapet är ju redan ingånget) och kan som påtalats i det föregående inte antas ha allmänpreventiva effekter. Markeringen väger därför beträffande undantagsregeln mycket lätt; dess tyngd visar sig i stället i det "absoluta" erkännandeförbudet (att det inte är helt absolut har här mindre betydelse). Vad som däremot har en viss vikt för frågan om undantag för viss rättsverkan är intresset av att ett äktenskap enligt första stycket inte blir föremål för ett slags halvgånget de facto-erkännande genom att det beträffande olika konkreta frågor alltför lättvindigt får rättsverkningar som erkänt. Vad som mot det ska läggas i den andra vågskålen är den enskildes skyddsintresse. Det måste naturligtvis ha en viss tyngd, men att kräva så mycket som synnerliga skäl låter sig inte förenas med kravet på proportionalitet. Lagrådet håller före att det väger över om

det skulle leda till oskäliga följder för den enskilde att den rättsverkan som det är fråga om inte medges.

Vidare är att beakta att bedömningen inte behöver begränsa sig till hur man bör se på den aktuella bestämmelsen. Beträffande det ovannämnda fallet att det rör sig om en rättsföljd av en viss rättsregel där äktenskap är ett rekvirit (dvs. en regel av typen: om och endast om äktenskap, så rättsföljden X), så måste ändamålet med den rättsregeln och dess rättsföljd (dvs. X) också beaktas. I det sammanhanget kan även tänkas att ett samhällligt intresse gör sig gällande av att regeln ska tillämpas (dvs. att X ska inträda). Ett generellt krav på synnerliga skäl kan stämma illa med det. Tillämpningsförutsättningarna bör därför vidgas så att även sådana aspekter kan beaktas.

Mot att frångå kravet på synnerliga skäl har vid föredragningen anförts att förslaget inte innebär någon ändring i förhållande till hur det i praktiken går till idag. Vid ställningstagandet till den fråga som det ankommer på den enskilda myndigheten att avgöra prövas om det finns synnerliga skäl enligt det nuvarande andra stycket, och det ställningstagandet blir avgörande för myndighetens beslut i den enskilda frågan. På motsvarande sätt skulle synnerliga skäl bli avgörande enligt det remitterade andra stycket.

Det nyss anförda kan svårligen förstås på något annat sätt än att myndigheterna regelmässigt gör en fråga om det andra stycket fristående bedömning av om det finns tillräckliga skäl för ett beslut om en viss rättsverkan som annars skulle förutsätta att äktenskapet var erkänt, varefter beslutet motiveras i termer av att det finns eller inte finns synnerliga skäl för att erkänna äktenskapet. Detta trots att ett sådant erkännande är något annat och mycket mer än en sådan begränsad rättsverkan som ärendet i själva verket gäller och som prövningen enligt det remitterade förslaget ska avse. Om det nu förhåller sig på

det angivna sättet, så förklarar det att olika myndigheter avseende ett och samma äktenskap kan göra skilda bedömningar av huruvida tillämpningsförutsättningarna för det nuvarande andra stycket är uppfyllda. Det är också ett starkt skäl för att tydliggöra att efter den förestående lagändringen är det endast frågan om det finns tillräckliga skäl för en viss begränsad rättsverkan som ska prövas. Den prövningen är då av ett annat slag än den som föreskrivs i det nuvarande andra stycket. Ett sätt att tydliggöra detta är att inte föra över synnerliga skäl som tillämpningsförutsättning till den föreslagna undantagsregeln.

Även kravet på att båda parterna ska vara över 18 år kan sättas i fråga. Det kravet är naturligt enligt den nuvarande undantagsbestämmelsen, men inte enligt den föreslagna. Visserligen är det så att när någon av parterna är under 18 år talar det med särskild styrka för att äktenskapet inte ska erkännas. Men på den andra sidan kan en part som är under 18 år till följd av ett icke erkänt utländskt äktenskap ha ett särskilt behov av rättsordningens omsorg också när det gäller de rättsverkningar som bör följa på detta. Vilken betydelse som ska tillmätas underårighet beror således på den rättsverkan som frågan gäller, och bedömningen bör därför göras på grundval av omständigheterna i det enskilda fallet.

På nu anförda skäl föreslår Lagrådet sammanfattningsvis att lagrådsremissens föreslagna andra stycke utgår och ersätts av två stycken av följande lydelse.

Första stycket gäller inte om annat följer av Sveriges internationella åtaganden.

Ett äktenskap enligt första stycket får trots att det inte erkänns läggas till grund för viss rättsverkan, om det är nödvändigt för att undvika följder som är oskäligen för den enskilde eller olämpliga från allmän synpunkt.

När det gäller vad som är oskäligen följder för den enskilde ska naturligtvis som alltid i fråga om bestämmelser som efter skälighet

reglerar rättigheter och skyldigheter mellan enskilda göras en allsidig bedömning. Men Lagrådet finner anledning att understryka att i centrum bör stå det behov av rättsskydd som en utsatt och underlägsen part kan ha.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.